

KULTURNI

Listi

AVGUSTA

ISSN 1581-8373

9 770158 183733

LETO XXII
PRILOGA
AVGUST 2017

KS Družmirje - Gaberke 2017

Foto: Borut Zajc

Obdelava: PeR / Adobe Photoshop 7.0

Jože Marjan Mastnak

1950 - 2017

Aforizmi o mladosti

Ali bo moj odhod z Matildo prešuštvo?
Ko sem bil mlad, so bile moje neumnosti napake,
Ko sem star, pa so moje napake neumnosti.

Mladi imajo vedno prav.
Ko smo bili mladi, smo želeli biti starejši in to se nam je posrečilo.

Paradoks: Mlada smrt te naredi nesmrtnega.

Vsaka mladost se konča s starostjo.
Ali pa še bolj tragično.

Vse neumnosti, ki sem jih počel v mladosti, bi v starosti počel še enkrat.
Dodal bi samo še nekaj novih.

Narobe svet, včasih je veljalo, otrokom vzgoja, starim pomoč.
Danes stari hodijo v šole, mladi pa potrebujejo pomoč.

V mladosti sem bil nesrečen zaradi gospodičen, ki me niso hotele.
V starosti sem nesrečen zaradi gospa, ki me hočejo.

Verjeti, da je mladost srečnejša kot starost,
je le vprašanje vere.

Aforizmi splošno
Podati roko brez besed je več vredno.

Politiki ne podajajo rok, vzamejo ti jih z besedami.

Bog ne mara veliko besed, zato ženske živijo dlje.

Politiku verjamem na besedo le, če je tiho.

Na tem svetu raja ne živi v rajju, v nebesih pa ni raje.

Mali človek ne dobi kruha zato, da bo sit, ampak da bo tiho.

Ljubezni je konec, ko se prej razburite, kot vzburite.

Tisti, ki so v prvih vrstah, nam vedno kažejo hrbet.

Ali sem gej, če so mi bolj všeč hlačke kot kikle.

Moji aforizmi so bolj podobni bumerangu kot puščicam.

Vedel sem preveč, zato niso spraševali. Me niso spraševali.

Narobe svet: Varčujejo tisti, ki nimajo, za tiste, ki imajo...

Nožnice so nevarnejše od nožev.
Ne vem zakaj pokopališčem vedno pravijo kraj spomina? Primerneje bi bilo kraj pozabe.

Vsebina

5 Refleksija

8 Intervju

11 Knjižnica

12 Galerije

15 Muzej

19 V gledališču

Revija za kulturna
in druga vprašanja
občine Šoštanj in širše.

Izdaja

Zavod za Kulturo Šoštanj
Trg Svobode 12, 3325 Šoštanj
zanj Kajetan Čop, direktor
Izdajanje Lista finančno omogoča
Občina Šoštanj, zanjo Darko Menih,
župan.

Odgovorni urednik

Peter Rezman

Kritične pripombe na vsebino ali
obliko Lista bodo dosegle svoj na-
men le, če jih boste posredovali s
kratkim sporočilom na e-naslov list.urednik@gmail.com

Vodenje redakcije (kulture)

Peter Rezman

Jezikovni pregled

ZUK Rezman

Oblikovanje, prelom strani

Media Center, Marko Gorjup s.p.

Tisk

Grafika Gracer d.o.o.

Naklada

700 izvodov.

Vse sodelavce prosimo, da prispevke
za LIST št. 12/2017, pošljete
najkasneje do 18. septembra 2017 na
elektronski naslov:

list.revija@gmail.com

Foto naslovnice:

KS Družmirje - Gaberke 2017

Foto: Borut Zajc

Obdelava: PeR / Adobe Photoshop 7.0

Bili smo izigrani

O energetske zgodbi Šaleške doline je bilo že veliko napisanega. Če se ozremo na obdobje zadnjih desetih let, bi rekel preveliko.

Rdeča nit se je vrtela okoli izgradnje novega šestega bloka termoelektrarne v Šoštanju med njenimi zagovorniki in nasprotniki. Še preden se je izgradnja dobro končala, je ta investicija v slovenskem prostoru postala sinonim za nekaj kar je šlo močno narobe, nekaj kar se nikoli več ne sme ponoviti. Vneti zagovorniki izgradnje so potihnili in poniknili, kot da jih nikoli ni bilo. Z njimi so izpuhtele tudi vse obljube o priložnostih, ki jih ta investicija prinaša v naše okolje. Ostali smo razočarani in izigrani prebivalci ter naivna lokalna politika, ki je neizmerno zaupala vplivnim gospodarstvenikom. Utaja, laž, prevara, zavajanje in kraja je samo nekaj besed, s katerimi slovenski prostor povezuje to investicijo. S tem se blati tudi ime našega kraja, ki od te zgodbe ni nikoli nič prejel in

tudi za prihodnost ne kaže dobro. Čas, ko je bila priložnost trajno urediti razmerja med gospodarstvom in lokalnim okoljem je žal potekel že pred leti, ko so nas še potrebovali. In ravno v energetiki tiči odgovor kaj bo z nami v naslednjih desetletjih. Bomo preživeli ali izginili, kot so premnoga postsocialistična industrijska naselja. In ta odgovor ni vezan na energetske priložnosti ampak na njeno dejstvo in posledice.

Po izgradnji zadnjega bloka TEŠ ne vem več ali je elektrarna v Šoštanju ali pa je mesto Šoštanj sestavni del elektrarne. Premlevam dejstva v katera smo ujeti, obenem pa ne morem pozabiti vseh zvenceh obljub o vseh priložnostih, ki nas čakajo ob izgradnji. Oboroženi s parolami, ki jih je bilo na trenutke težko razumeti, so vnaprej onemogočili vsako resno nasprotovanje ali dilemo. In v tem so bili resnično mojstri. Nujno je potrebno potegniti zasilno zavoro, se ustaviti in si odgovoriti, kako naprej. Občina Šoštanj nosi največje breme, ki ga povzroča energetska

dejavnost v dolini. V kolikor ne bo prišlo do neke finančne kompenzacije s katero bomo lajšali posledice vplivov energetike, nimamo priložnosti. Ali se bo to imenovalo renta ali odškodnina ni toliko pomembno, pomembno je, da do tega pridemo, oziroma si to izberimo.

Žarek upanja, da bo konec tega enoumja, je posvetil pred enajstimi leti, ko so vodilni gospodarstveniki skupaj s politiki na strateškem forumu o prihodnosti šaleške energetike sprejeli sklep, da je potrebno premogovnik zapreti čez 25 let. Danes pa je potrebno, tako so takrat poudarili, pričeti razmišljati, kaj bo potem. Akterji tega strateškega foruma so takrat, opogumljeni s starostjo povojnega gospodarstva v naši dolini – Ivanom Atelškom, pokazali pot v neko drugo sprejemljivejšo obliko gospodarstva. Ker žal pri nas nič ne drži, je tudi sklepe tega strateškega foruma iz Vile Široko odpihnil veter političnih sprememb.

»V Šaleški dolini znamo pač samo kopati premog,« so rohneli v parlamentu. » Šaleška

Foto: Borut Zajc

Foto: Borut Zajc

dolina potrebuje blok 6!« so odločno najavili slovenski javnosti. Sam sem to razumel kot »Za preživetje Velenja gre!«.

Mi znamo z okoljem, zavrtajmo v prihodnost! Pogosto se sprehodim čez bližnje Gorice, najlepši sončni predel Šoštanja, ki ne glede na težke preizkušnje, ki jih doživljajo zadnjih štirideset let, še vedno ponosno dominirajo nad mestom in nam dajejo možnost za premislek. Kot da bi nas hotele povprašati, ali ste se prav odločili? Prav iz Goric je pogled na našo usodo kot na dlani. Vedno sem ločeval – med elektrarno, ki je bila naša – šoštanjska in premogovnikom, ki je obvladoval predvsem mesto Velenje in njihove potrebe. Brutalnosti posledic, ki nastajajo zaradi rudarjenja, nisem nikoli sprejel niti razumel. Nedvomno pa usodno vplivajo na naša življenja in naše okolje.

Gledam proti posekanemu Ležnu, ki počasi izginja in zapolnjuje posedke na področju varovalnega nasipa med dvema ogromnima jezeroma. Močno se je zožil življenjski prostor divjadi, ki zbegano tava in dirja po nekdanjem habitatu. Pogosto jim pot prekrizajo še motokrosisti, znanilci novega degradi-

ranega okolja, njihove nove priložnosti, novi gospodarji prostora.

»Falkovega kloštra« že ni več in nikoli ne bomo izvedeli ali se je res v naši dolini vse skupaj začelo v tej antični naselbini. Izginja tudi naša vzhodna trška meja, morda z njo tudi mejni kamni GMS (Gemeinde Markt Schonstein), na katere so posedali mladeniče in jih povzdigovali v tržane. O prelepi cesti, ki se je pohlevno dvigovala proti Gaberkam, ni več sledi. Večina prebivalcev je že pregnana s svojih domov, nekateri se bodo morali ponovno seliti, pa čeprav na novi lokaciji niso pognali niti korenin, od starega doma pa se niso niti dobro poslovili. Neverjetno kaj vse so ti, ki znajo z okoljem, že izbrisali in uničili. Družmirsko jezero se je že povežalo z novonastalim jezerom in pričelo svojo nezadržno pot proti Gaberkam, ki bodo tako pridobile novo koto 360 metrov nad morjem. Kako bo to dejstvo sprejel eden od največjih slovenskih hudournikov Velunja, ne ve nihče. Toda, če sodimo po njeni trenutni strugi, ki jo je izdolbla na predelu njenega izliva v jezero, ne bo prizanesljiva. Tisti, ki ste se v preteklosti že umikali

njeni podivjanosti, veste o čem je govora. Vsekakor bo to povzročalo še veliko težav.

Gledam to vodo, ki požira vse pred sabo in je menda naša največja priložnost. No, seveda nas večina tega ne bo učakala, saj so na Strateškem forumu o prihodnosti šaleških jezer leta 2015 naše jezero izločili, ker je to jezero v nastajanju in je njeno posedanje aktivno. Jezeru, na obali katerega so zgradili največji in najtežji objekt v državi, so dodelili takšen status. Zelo korajžno razmišljanje. Nihče ne upošteva dejstva, da je jugozahodna obala že utrjena, da jezero nikoli ni imelo težav z alkalnostjo vode in da ga napaja mogočen vir iz Velunje. Družmirsko jezero, ki tudi nikoli ni služilo kot prostor za odlaganje stranskih produktov iz Teš-a, je dejansko najkvalitetnejše jezero v dolini. Še nekaj let nazaj, ko so nas potrebovali, so nam obljubljali izgradnjo vodnega mesta in možnost izgradnje prečrpovalne hidroelektrarne med dvema jezeroma. Danes pa še ene lesene brvi na mestnem predelu jezera ne moremo dobiti, da ne razmišljam o plaži ali prireditvenem prostoru. In, ko se naši vzhodni sosjedje veselo nastavljajo novim priložnostim

in ugodju, so nam ponovno dodelili status drugorazrednosti. Vse to jim uspeva z neverjetno lahkoto.

Zaskrbljeno se oziram na pregrado, ki ločuje največja jezera v dolini. Ne le da pušča, na nosilnem delu je bogatejša še za eno jezero, ki je nastalo zaradi hitrosti posedanja pregrade in težav pri vzdrževanju nasipa. Čeprav se vlagajo veliki naporji v sanacijo tega stanja, je stvar preveč resna, da bi lahko bila to nezaželena tema. Kako bomo ukrepali, če bo šlo kaj narobe? Z oceno ogroženosti in z načrti za reševanje prebivalstvo do sedaj še ni bilo seznanjeno.

Ali bomo Šoštanj potopili?

Čeprav je pridobivalen prostor premogovnika jasno določen, se v javnosti vedno bolj pojavljajo namigi o nezadostnih količinah premoga. Gornje vprašanje je postavil Marcel Štefančič v oddaji Studio city svojemu gostu Miroslavu Gregoriču. Vedno bolj se omenja potreba po širitvi pridobivalnega prostora v smeri Šoštanj-Topolšica. Čeprav je bila Jama Šoštanj izločena že leta 2002, je načrtovalci naše prihodnosti niso nikoli zares odmislili. V tem tiči tudi eden glavnih vzrokov za padec zahodne trase avtoceste, ki je bila prvotno načrtovana na področju naše občine. Takratni minister Janez Podobnik je padec trase utemeljil z besedami: »Ker se na tem prostoru nahajajo količine premoga, ki v tem trenutku niso predvidene za odkop, dolgoročno se pa ne ve«. In v tem je bistvo vsega. Mi sicer imamo prihodnost, vendar je za svoje vnuke ne moremo računati. Kljub tako jasnim namigom, nisem nikjer zasledil demantija glede količin premoga, zaman sem čakal tudi na odziv naše lokalne skupnosti.

Preden sem uspel dokončati ta prispevek se je v Šoštanju zgodil Zbor krajanov. No, druženje krajanov je bila zadnja formulacija, saj Zbor občanov (uraden naziv) skliče sam župan. Sklic zбора se je zgodil zaradi stanja v šaleški energetiki, ki se ne zaveda več pomena družbene odgovornosti, ki ne želi plačevati odškodnine lokalnem prostoru, ki storitve ogrevanja močno podražuje. Skratka po končani izgradnji bloka 6 so se vse predhodne obljube obrnile na glavo. Triurno srečanje je odprlo veliko tem, ki pestijo prebivalce mesta in so svoje poglede tudi odločno predstavili javnosti in vabljenim gostom. Ko udariš enkrat po denarnici, je pač konec ljubezni. Še toliko bolj, ker se čutimo ogoljufane in izigrane. To, da najodgovornejših ponovno ni bilo, ni več presenečenje. Kako bomo spremenili ta odnos, je odvisno od naše povezanosti, odločnosti in argumentiranosti. Imam občutek, da je prebivalcem dovolj te šaleške bajke, polne zavajanj ter lažnih in neizpolnjenih obljub. Dovolj nam je strankarskega barantanja pod mizo, je odločno razmišljala

vidna udeleženka zбора. Za svoja dejanja v življenju vsi nosimo odgovornost in posledice.

Tudi če se je kdo počutil neprijetno, so krajanji povedali svoje mnenje brez dlake na jeziku. Čeprav danes ugotavljamo, da smo bili menda vsi izigrani v tej energetski zgodbi, bo prebivalstvo od 1. avgusta že nosilo posledice odločitev v preteklosti. Cena komunalnega ogrevanja se bo povišala za vse. Izvzeti ne bomo niti tisti, ki se od konca izgradnje novega bloka termoelektrarne skrivamo v senci njenih izpuhov. Kako bodo odgovarjali tisti, ki so bili aktivni del te zgodbe? Tisti, ki so se za nami skrivali in v našem imenu podajali odločne zahteve, pa četudi nas niso nikoli povprašali o naših stališčih ali željah.

Tudi sam sem na zboru izpostavil nekaj tem, nekatere so omenjene v tem članku. Glede zgoraj omenjene prihodnosti Družmirskega jezera, je predstavnik premogovnika g. Potočnik podal njihovo stališče, da je jugozahodni del obale umirjen do te mere, da bi lahko pričeli razmišljati o novi vsebini tega prostora. To stališče se mi je zdelo toliko bolj pomembno, saj je bilo izraženo v prisotnosti najvišjih predstavnikov Občine Šoštanj. Verjamem, da so bili tudi oni prijetno presenečeni nad stališčem predstavnika Premogovnika Velenje. Skratka, pot novi vsebini tega prostora je odprta. To si prebivalci Šoštanja še kako zaslužimo in nam je popolnoma vseeno kdo bo ob tem vihal nos.

Odziv prebivalstva na stanje šaleške energetike in njene vloge na naše življenje je tudi botroval k ustanovitvi Civilne iniciative Šoštanj. Njen ustanovitelj s stotimi sopod-

pisniki je domač podjetnik Walter Kolar. Ustanovitev Civilne iniciative Šoštanj že sama pove, da smo resno zaskrbljeni nad razvojem dogodkov, da bi radi izpostavili tisto, za kar smo prepričani, da je narobe, da je krivično, da nas ogroža. Pred tremi desetletji se je javnost odločno odzvala na porazno stanje šaleške energetike v odnosu do našega okolja. V naši dolini se je zgodil ekološki shod, ki je takratni energetiki nastavil ogledalo in ji pokazal pravo smer. Na srečo so se takrat v gospodarstvu in politiki odzvali odgovorno in pravočasno. Samo nekaj let pozneje se je zgodila slovenska pomlad in z njo pričetek našega približevanja evropskim narodom. Tam šaleška energetika v stari maniri ne bi imela kaj iskati. Osnovni namen ustanavljanja civilne iniciative ni v kritiki delovanja lokalne politike, ampak v odgovornem pogledu na našo skupno prihodnost.

Ne glede na to, kako se bodo odvijali dogodki v prihodnosti, je jasno, da nekaj, kar je bilo še včeraj samoumevno, danes prebivalcev ne prepriča več. Delovna mesta so nedvomno pomembna, pomembna pa je tudi naša prihodnost, kvaliteta življenjskega prostora, ki ga ravno to gospodarstvo postavlja pred dilemo in jo onemogoča. Sodim v tisto generacijo, kateri je bilo naloženo spremljanje težkega bremena degradacije okolja, ki ga naključni obiskovalci doline preprosto ne razumejo in so ob zgodbi vidno presenečeni in pretreseni. Najpogosteje nas povprašajo, kako smo lahko to dopustili. Pa jim je težko odgovoriti, saj oni živijo v drugih okoljih, gijjo drugačen odnos do življenjskega prostora, do vrednot, do lepote, do gospodarstva. Skratka, živijo povsem običajno življenje.

Foto: Borut Zajc

JEKLO IN ŽELEZO

Kipar Ljubomir Melanšek

Ljudje ne znamo poslušati. Pravzaprav moram reči, da jaz ne znam poslušati. No, včasih že. Včasih pa me zanese in tako sem ob oblikovanju intervjuja s kiparjem Ljubomirjem Melanškom iz Lokovice ugotovila, da sem svojemu sogovorniku kar prevečkrat segla v besedo. Malo sem bila razočarana nad sabo predvsem zato, ker je Ljubo, kakor ga večina kliče, krasen sogovornik. Veliko zanimivega ima povedati, veliko ve, veliko se še želi naučiti. Mogoče sem se zato vključevala kot sem se, beseda je dala besedo in forma je iz intervjuja pobegnila v sproščen klepet. Enostavno se z Ljubom ne da pogovarjati na formalen način, ker mu, si upam reči, ni kaj prida do formalnosti. »Rad povem naravnost kar mislim« med smehom prizna, a misli zares.

Ljubo je bil rojen v Slovenj Gradcu leta 1955, na prvi pomladni dan, to je 21. marca. Bajе je bilo pol metra snega, a je mama od sestre Malči vseeno dobila v dar trobentice, skopane izpod snežne odeje. Mogoče tudi zaradi tega obožujem rože, se zasmеje, ženske in rože.

S starši in bratom Danilom je odrasčal v Lokovici, kjer mu pravzaprav ni ničesar manjkalo. Oče je imel več poklicev, bil je sedlar, tapetnik, torbar, veliko od tega se je naučil pri Erhartu (Ivan Erhart, znan obrtnik

iz Šoštanja) nato pa delal na RLV. Mama je, kot so včasih večinoma ženske, skrbela za gospodinjstvo in za dva nemirna fanta. Oba starša sta že pokojna. Pokojen je tudi njegov brat Danilo, ki se je leta 2003 smrtno ponesrečil z motorjem. Skoraj doma, česar Ljubo ne more pozabiti. Pravi, da je še šest let po njegovi smrti vedno gledal v vrata, če se bodo odprla. Da bo skoznje vstopil njegov brat.

Osnovno šolo je obiskoval v Šoštanju, najprej je hodil na OŠ KDK, kjer je bil ravnatelj Karel Kordeš, po njegovem mnenju najboljši ravnatelj kar ga je kdaj bilo. A je bil v osmem razredu, kljub temu, da ga je imel ravnatelj rad, »kazensko« prešolan na drugo šoštanjsko šolo. Tam sem takoj postal številka ena pove in še pristavi, da je bil premeščen, ker je bil res živahen, a vedno iznajdljiv in pošten do šibkejših. Že takrat ni prenesel, da so se delale razlike med ljudmi. Na šolanje v Šoštanju ga vežejo lepi spomini. Rad se je zadrževal v delavnici tehničnega pouka, tudi ob prostih popoldnevih.

Šport je njegov spremljevalec skozi celo življenje. Od tekanja, plezanja po drevesih in seveda kolesarjenja, ki ga spremlja še zdaj. Pove, da je skoraj vsak dan v Belih Vodah, tudi temperature pod ničlo niso ovira.

Včasih je rad zahajal na igrišče, ki je v kraju ob večnamenskem domu. Ko sem bil mlajši ga še ni bilo, otroci smo zato sproščali energijo z vsemi mogočimi

vragolijami. Ko pa smo dobili lokacijo smo ga z velikim veseljem gradili, igrišče je okoli leta 1980 dobilo asfalt, tam smo prirejali igre, plese, bilo je center kraja. Zdaj velikokrat sameva, žal jih več hodi nanj od drugod, kot pa je tam domačinov. A ni moj namen, da nekaj »jamram«, tako je pač, druge generacije, drugi interesi, tudi jaz ne grem več tja.

Kam po osnovni šoli? Nekateri, tudi učiteljica Šmigovčeva so že takrat v njem videli talent, opazili, da Ljubo nekatere stvari vidi drugače. A se je odločil za varilsko šolo v Ljubljani. Šolanje je končal in si našel zaposlitev na Esotu, v glavnem je delal na terenu.

Z ženo Renato sta se spoznala že v osnovni šoli. Seveda takrat to še ni nič pomenilo, a kasneje, ko sta oba odrasla, je spomin na nekaj skupnih šolskih izkušenj prerasel v ljubezen. Tri hčerke imata, Kristina se je rodila leta 1978, Barbara leta 1981 in Urša leta 1982. Topel dom sta z Renato ustvarila najprej v stanovanju lokoviškega gasilskega doma, nato pa v hiši, ki je zrasla v bližini. Oče nama je dal parcelo, pravi Ljubo, kljub temu, da bi mu bilo ljubše, da bi ostal doma. Tako ali tako sta hiši čisto skupaj, doma je ostal brat. In se spet nekaj grenkega naseli v Ljubov glas, Renata pa dopolni, da po Danilovi smrti štiri leta niso prižgali niti radia. In Ljubov rojstni dan je od takrat samo številka na papirju, na njegov rojstni dan so ga namreč pokopali. A pogovor steče dalje. Ljubo se spet nasmehe in pripoveduje, kako sta gradila hišo. V letih pred osamosvojitvijo je bila takšna inflacija, da je denar za nabavo materiala nosil v plastični vrečki, ko pa je kupoval opeko, se je med tem, ko jo je zvozil domov v enem dnevu trikrat podražila.

Selila sva se januarja 1990, to je bil čas, ko je bila Slovenija še v sklopu SFRJ, a na fasadi najine hiše je že pisalo Slovenija, kar piše še zdaj. Ljubo se skoraj razburi, ko pove, da mu je poštar prenesel govornice Lokovičanov, češ da mora napis odstraniti (ga prebarvati). Bali so se, da bodo Lokovico »stolkli« Srbi. Ja, to so bili časi, ko je Slobodan Milošević, poglavar Srbije, vpil tiste znane besede: »Ne čujem dobro!« (2. marec 1988, na mitingu resnice v Beogradu).

Če imam rad domovino, zato še nisem šovinist, pove Ljubo in poudari, da mu ni niti na kraj pameti prišlo, da bi odstranil napis. Občuduje Kajuha in njegove preroške besede. Samo milijon nas je. Za domovino

To je moje prvo kiparsko delo.

bi se bil pripravljeno vedno boriti, a se malo grenko zasmije, ko pojasni, da domovina in država zanj nista isto.

Čas pri Melanških prijetno teče. Velika dnevna soba nudi prijetno toplino, v njej je veliko umetnin, starin, okusnih dodatkov. V njej je tudi kamin in na sredini velike sobe prostor za ribnik, ki to nikoli ni bil. Dolga zgodba, se smeje Ljubo, ribnika imam dva, a zunaj, sva pa zato, da bi bil notri žrtvovala spalnico.

Nekako le preideva na njegovo ustvarjalno pot, zaradi katere sem ga pravzaprav obiskala.

Po letu 1991 se je začelo. Upokojitev, selitev in nuja po nečem več.

Na velenjskem jezeru sem opazoval mamuta in se pozanimal kdo ga je naredil, pa mi je žena rekla: zakaj pa ne bi ti sam poskusil? In sem, čeprav se sedaj sliši zelo enostavno, to takrat ni bilo. Spoznal sem se na kovino, material mi je bil blizu,

to je moja tema, a kako začeti?

Seznanil se je z različnimi umetniki. Eni so ga vzpodbujali, drugi ga niso jemali resno, tretji so ljubosumno skrivali svoje znanje. Prijetno je bil presenečen na obisku pri Tisnikarju. Sprva hladen sprejem, ko pa mu je pokazal nekaj svojih izdelkov, ga ta ni spustil od sebe. Mogoče tudi zato, ker je Tisnikar krokarje slikal, Ljubo pa jih je varil. Obema ljub motiv ju je združeval do njegove smrti.

Delavnic in izobraževanj se ni udeleževal. Nikoli me niso vabili, tudi lokalno okolje me samo opazuje, pove, a to jemlje pač kot eno izmed spoznanj.

Naročila prihajajo od drugje, saj so njegove skulpture vsepovsod po Sloveniji in tudi na tujem. Všeč mu je domači ikonopisec Alimpije Košarkoski. Ker je tako kot jaz začel iz nič. On zidar, jaz varilec a imava oba nekaj za pokazati. Nekaj časa je bil član društva umetnostnih varilcev. Tudi tam ni

več, s pokojnim predsednikom je usahnilo tudi njegovo članstvo. Je pa z njimi prepoštoval celo Slovenijo. Bilo je mnogo takšnih in drugačnih razstav. Nekaj mu jih je ostalo v prijetnem spominu, na primer tista v BTC-ju v Ljubljani ali pa tista v sodelovanju z Alešem Stoparjem v Šentjurju. Pri razstavah se ne navezuje na tematiko, tako ali tako ima največ motivov živali. Prej omenjenemu krokarju so pridružene vse živali, od kače do petelina.

Dobil je vabilo v Barcelono, tam bi lahko delal skulpture s podobo bika in v Indijo ga je vabil ataše. A do potovanja ni prišlo, malo je bila ovira tudi jezik. Sicer pa je še vse mogoče. Prizna, da bi mogoče več ustvarjal »po svoji glavi«, če ne bi delal za znanega naročnika, tako pa dosti njegovih plastik nastane takih, kot jih želijo drugi. A vedno je nekaj njega v izdelku, vedno doda kaj takega, da kipec odraža več kot samo izoblikovano podobo.

Skulpturo moraš narediti živo, ji vdahniti dušo! Četudi je iz mrtvega materiala, mora oživeti.

Na vprašanje kako to doseže, enostavno pove, da moraš biti dober, da moraš znati ustvarjati tako, da ptič poje, da je bik pripravljen na borbo, da kača zasika... Ne znam pojasniti kaj je točno tisto kar to naredi, a ne odneham, dokler tega ne dosežem.

Ustvarja iz jekla, pločevine, železa, zato je njegovo orodje kovaško kladivo. Pokojni likovni kritik Medved je napisal, da Melanšek pri svojem delu krvavi. In včasih je dobesedno tako.

Ostaja skromen. O svojem delu se ne pogovarja z vsakim, ker meni, da mu ljudje niti ne bi verjeli. A njegove skulpture ga odkrivajo. Velik kip angela krasi cerkev sv. Mihaela v Penku, delal ga je mesec in pol in to efektivno. To pomeni tudi po deset ur skupaj. Za sprostitve se sprehodi okoli hiše, mimogrede kaj popleje, priveže, poreže; park, ki ga imajo zadaj za hišo je njegova skrb.

Ja, tudi redke vrste rastlin in živali so v tem parku: drevo tulipanovec, ginko, smreka, »kurnik« s tremi vrsti fazanov in ribnik kot iz pravljice.

In sva spet nazaj v delavnici, kjer se spomni svoje največje skulpture, to je 4 m visokega kurenta, za kraj Markovce, zibelke kurentov. Navihano se zasmije, ko pove, da je naročnik klical, da pride ponj, on je imel pa šele noge in glavo. Delal ga je v dveh delih, pa še tako velik je bil, da se delavnica ni dala zapreti. In je bilo treba dan podaljšati še v noč, da se je vse dobro izteklo, kurent menda še stoji v Markovcih, čeprav je naročnik že pokojni.

Ob tem se zavem, da Ljubovo ustvarjanje ni nobena romantična zgodba, ampak je

Če ima kakšno življenjsko filozofijo ga povprašam, ker sem mu vzela dobri dve uri časa in je bilo kljub veliko neizrečenemu treba končati obisk.

Čim več dobre volje in dela. In dobre družbe tudi z ljudmi, ki so pametnejši od mene. Ker se rad kaj nauči. Takrat prisluhne in če se v povedanem najde, to z veseljem sprejme.

Če pa mi ni kaj prav pa tudi povem, tak sem pač. Mogoče se za koga res preburno izražam, a tudi meni včasih samo lepa beseda ali nasmeh polepšata dan.

p.s.

In tako je obveljalo tudi to, da ga nisem smela fotografirati. Mene ni treba slikati, slikaj Florjana na lokoviškem domu, njega pozdravim ko grem mimo.

Milojka B. Komprij

trdo delo. Res, je, da ga razveseljuje, a v večini ga je primoran sprejeti, »penzija« je premajhna celo za osnovno življenje.

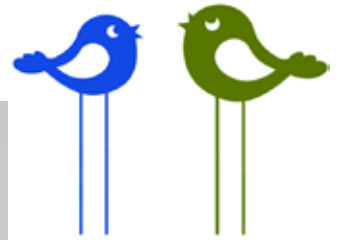
A sta Ljubo in Renata vseeno radodarna. Če vidim, da je človek dober, rade volje »šenkam«, pravi umetnik. Ni vse v materialnem, tega se je še posebej zavedal leta 2010, ko je zbolel. O bolezni ne želi govoriti, premaguje jo z delom. Je pa (ob vsestranski pomoči direktorja Kmetijske zadrge Šaleška dolina g. Ivana Dreva) organiziral dobrodelno akcijo za nakup televizorjev v sobe oddelka, kjer se je zdravil. In spet sta doživela takšne in drugačne odzive. Eden boljših je bil odziv prijatelja podjetnika. Poklical ga je, da ima nekaj v prtljajniku, kar mora odložiti pri Melanškovich. In je res odložil povsem nov televizor za njegovo akcijo. Ob takih ljudeh dobiš zaupanje v dobro človeštva, nekateri pa... No ja!

Renata pravi, da Ljuba najbolj kaznuješ, če ga zapreš v sobo in mu ne daš nič za delat. Še Goli otok bi bil zanj nagrada. No, čisto tako ni, prizna pa, da je predčasno odšel iz bolnice kar v pižami in da je že naslednji dan kosil okoli hiše.

Kako se vidi v prihodnje? Je res na stopnji, ko se ne rabi več učiti? Mogoče, mogoče ne, a zagotovo ve, da je sedaj veliko bolj sproščen pri svojem delu, ničesar ga ni več strah. Še vedno pa se zaveda, da bo »butk« umrl. Tako je to, več veš, bolj se zavedaš, koliko še ne veš.

Še bo razstavljal, povabim ga tudi v Šoštanj, načeloma pristane za drugo leto. Doma ja, doma ni problema, drugače pa mu ni v interesu. Vesel je, ko vidi kakšno svoje delo na vidnem in uglednem mestu. In da so ljudje zadovoljni s tem kar naredi. Trenutno ni na nobeni prelomnici, dela, ustvarja, se veseli vsakdanjih stvari in narave. Ta ga vedno napolni in razvedri.

MESTNA KNJIŽNICA ŠOŠTANJ – SEPTEMBER 2017**KNJIŽNI SEJEM**

ponedeljek, 4. 9. 2016, ob 10.00 do 18.00

Za vse ljubitelje starih knjig, sejem rabljenih knjig, prvi ponedeljek v mesecu.

Da knjige ne bi romale na odpad, jim skušamo najti na sejmu nov dom, tako ohranimo dostojanstvo starim odsluženim knjigam, ki še vedno nosijo v sebi sporočilo za vsakogar, ki si bo vzela čas zanjo in njene porumenele liste.

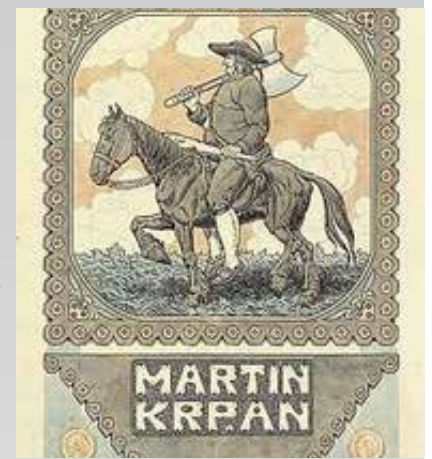
Poleg podarjenih knjig prodajamo tudi knjige, ki so odslužile svojo nalogo v naši knjižnici, z namenom, da najdejo pot med ljudi in tako polepšajo dan strastnim bralcem in zbirateljem. Knjige se prodajajo po simbolični ceni 1 €.

RAZSTAVA

v septembru

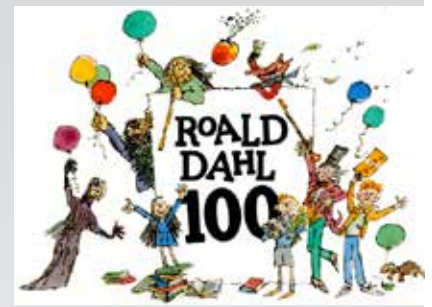
100 let Martina Krpana

Le kdo ne pozna močnega in pogumnega junaka Martina Krpana z Vrha, ki je s svojim robotim in bistrim ponosom kos zvijačnosti višje gospode? Letos obeležujemo 100 let izida prve slovenske slikanice Martin Krpan. Avtorica razstave je Nina de Costa.

Roald Dahl: 100 let

Ob 100. obletnici rojstva Roalda Dahla, je razstavo pripravil Igor Jugović, učenec OŠ Gustava Šiliha v sodelovanju s Knjižnico Velenje.

Roald Dahl je svetovno znan predvsem po leposlovju za otroke in mladino, vendar v njegovih delih uživajo tudi odrasli. Po mnogih njegovih zgodbah so bili posneti risani in igrani filmi.

ŽREBANJE IN OBJAVA NAGRAJENCEV POLETNEGA KVIZA ZA OTROKE

torek, 5. 9. ob 12.00 uri

Poletni kviz je bil namenjen vsem osnovnošolcem. Med tistimi, ki ste ga pravilno rešili, bomo izžrebali 5 nagrajencev.

PREDAVANJE**Kdaj in zakaj se odločiti za solno terapijo?**

torek, 26. 9. ob 18.30

Solna terapija je povsem naravna in varna metoda lajšanja težav pri boleznih dihal, alergij in kožnih obolenj. Primerna je za odrasle vseh starosti in otroke, še posebej tiste, ki jih mučijo zdravstvene težave, kot so astma, bronhitis, vnetje dihalnih poti, gripa, vnetje žrela, alergije, vnetja ušes in sluznice obnosnih votlin, ekcemi ter dermatitis. Pomagajo tudi pri kroničnem stresu, utrujenosti, slabem spanju, smrčanju, pri mišičnih obolenjih in bolečinah v sklepih. Predavanje bosta vodili Irma Fürst Lah in Janja Rednjak.

SVAROGOVA BONBONIERA

Franjo Funklej, umetnik, ki je v prostem času varilec, prihaja to poletje v šoštanjsko galerijo iz Slovenskih Konjic. Konjice so ga na nek način ujele v svoje okolje, saj je od rojstva dalje, od septembra 1969, njihov otrok.

Rodil se je kot brat dvojček svoji sestri Veri – Eli, ima pa tudi sestro Karmen. Ljubezen do umetnosti, pri kateri pride na dan njegova nadarjenost, ga je naprej popeljala k lutkam. Že v osnovni šoli je bil lutkar in tudi sedaj jim ostaja zvest, saj z društvom Svoboda osvobaja postavljajo nove predstave s katerimi posegajo po najvišjih priznanjih. Gledališče je prišlo kmalu zatem in ostaja še vedno – skupina Kripl teater je bila že nekajkrat med finalisti Linhartovega srečanja. Kot član in sedaj tudi kot predsednik društva Svoboda osvobaja je uspešno organiziral kiparske in likovne kolonije v Žički kartuziji in z Matjažem Šmalcem uspel privabiti odlične ustvarjalce iz Slovenije in tujine. Z vsem tem gre v korak fotografija in poezija. Pravi, da ga fotografija ne zanima več odkar je digitalna, za poezijo pa prizna, da je zbirka narejena, a nekako ne najde energije za izdajo. Mogoče tudi zato, ker se je okoli novega mileniuma začel posvečati varjenju skulptur. Za svoje skulpture pobira in zbira različne odpadne predmete iz železa, jekla, kovin, jih obdela in doda nove oblike, vsebine in novo dušo, navdahnjeno z erotiko, mitološkimi liki in ljubeznijo. Ljubezni je veliko v njem samem in v njegovih delih, iz katerih kljub hladnemu materialu žari neka posebna energija.

Ob eni izmed skupinskih razstav je Matjaž Šmalc o njem med drugim zapisal:

(...) Njegova posebnost je uporaba že narejenih izdelkov in polizdelkov, tako imenovana »ready made« umetnost. Tem, z drugačno namembnostjo in vpetim v svoj koncept daje novo funkcijo, tako rekoč drugo življenje v ustvarjanju zgodbe svojih skulptur. Na svojih delih veseskozi pušča sledi ustvarjanja (sledovi brušenja, varjenja), ki pa na njih ne delujejo kot napake, temveč so skupni imenovalec in pomagajo graditi njihovo esenco...

Mestoma se v svojih kipih približa realizmu, a v glavnem jih rad abstrahira. Skulpture so velike in male, rad upodobi tudi like živalskega sveta. Na razstavi v

Šoštanju je vsakega nekaj, v osrednjem prostoru je božje oko, ki nas opazuje, pri vratih nas sprejme stražar, na razstavi je tudi Svarog, dopolnjujejo jo angel, dedni zapis, kobilica, metulj. Skulpturam daje nenavadna imena, kot so Don't Kihot, V srce zadet, Zakrucifiksov ipd.

Franjo Funklej se s svojimi deli uspešno predstavlja doma in na tujem. V tem času se je nabralo okoli dvajset razstav. Tudi v Žalcu se je lani predstavil s podobnim ciklom in imenom, kot letos v Šoštanju, Svarogova bonboniera. Uspešno je razstavljal v tujini in tudi letos v septembru se bo podal na Češko. Že nekaj let zapored pa skupinsko razstavlja v Turčiji. Za svoja dela je prejel nekaj nagrad, veliko njegovih plastik je javnih.

O njem so pisali različni kritiki, v letu 2015 je nastopil v Slo magazinu, oddaji na Sloveniji 1, ter na radiu, kjer ga je predstavil Jurij Popov.

Franjo Funklej ostaja skromen, njegovo ustvarjanje je namenjeno vsem, ki se znajo poigrati z domišljijo, predvsem pa cenijo raznolikosti umetniškega ustvarjanja.

Na otvoritvi razstave Svarogova bonboniera, ki je bila v Mestni galeriji Šoštanj, 9. avgusta, je nastopila tudi glasbenica Simona Kropec, nekaj avtorjeve poezije je interpretirala Katja Cene. Razstavo je otvoril direktor Zavoda za kulturo Šoštanj Kajetan Čop, na ogled bo do začetka septembra. Razstava je lep prispevek k raznolikosti programa v Mestni galeriji Šoštanj in k prepoznavnosti umetnosti, ki dokazuje, da nima meja.

Foto: Dejan Tonkli

RAZSTAVE

Tujina:

Kragujevac - SRB Galerija doma i omladine: »Svarogova bomboniera« 2009, Sarajevo-BIH Turski kulturni centar - Galerija: Skupinska razstava SLOTURK 2010, London-GB Harrow Art Centre: »Bon Appetit« 2011, Gaziantep Turčija - Galerija mestne hiše Gaziantep: Skupinske razstave skupine SLOTURK 2009-2016, Razstava Hranice, Češka: »860« oktober 2016.

NAGRADE

Zveza likovnih društev Slovenije:

Certifikat za kakovost:

za delo »Ptič« 2005

za delo »Riba« 2006

6. mednarodni festival (Forma Viva- Makole) 2008:

3. nagrada za delo »Čreda«

Občinska Prešernova nagrada za delo na področju likovnega ustvarjanja 2009

JAVNE PLASTIKE

Zreče, krožišče: »Kolesje časa«

Slov. Konjice, GOP Kongrad: »Delavka«

Slov. Konjice, MC Patriot: »Hlstanje za znanjem«

Rače - Podova, Galerija b. Mimi: »Čreda«

Makole, Forma Viva: »Vitez«, »Petelinji boj«

FRANJO FUNKELJ – FRENK

Kipar samouk Franjo Funkelj svoj ustvarjalni navdih črpa iz železa – zavrženega materiala, ki mu daje novo funkcijo.

S spajanjem odsluženih železnih kosov in predmetov iz vsakdanje rabe, ustvarja estetske forme, ki največkrat zaživijo v obliki antropomorfnih živalskih figur in mitoloških bitij. Kiparskih kompozicij večinoma ne gradi na voluminoznosti, ampak s preišljenim sestavljanjem skrbno izbranih kosov, gradi skeletne strukture, ki delujejo kot nekakšni mehanizmi. Kljub težko obvladljivemu materialu, se umetnik trudi strojem podobnim organizmom vdahnuti čim več življenja, zato jih postavlja v razgibane poze. Upodobljeni motivi varjenih skulptur so hitro prepoznavni, vendar avtor za njihov večplastni pomen poskrbi z besednimi igrami in hudomušnim naslavljanjem del, s čimer se pokaže tudi njegov izreden občutek za jezik in ljubezen do poezije.

Vanja Dimc
diplomirana umetnostna zgodovinarica

Foto: Dejan Tonkli

Foto: Dejan Tonkli

ČEBELNJAK, KI NI PRAVI ČEBELNJAK

Na koncu Cankarjeve ulice, med bloki, hišami in jezerom so že od nekdaj vrtovi. Marsikateri Šoštanjčan na majhnem ali velikem koščku zemlje prideluje vitamine, nekaj zaradi ekonomije, veliko več pa zaradi stika za zemljo, ki osrečuje in zdravi na več načinov. Lastniki vrtov in gredic, utic in zelenic se med seboj poznajo, ustvarjajo neko vez in si tudi pomagajo. Med temi vrtovi je velikokrat tako, kot bi moralo biti v vsakdanjem življenju.

Alimpije Košarkoski in njegova žena Marinka imata tam vrt že odkar sta stanovala v tej ulici. Kljub selitvi sta ga ohranila, skrbno obdelane gredice nudijo v tem času razkošje zdravih plodov. Mnogi, ki so se odselili iz Cankarjeve so vrt obdržali, nekateri pa tega niso več zmogli. Jože Vogrinec, znan in dolgoletni čebelar je imel na tem koščku zemlje čebelnjak. Čudovita kombinacija čebelarjenja in vrtnarjenja je bila pred leti prekinjena zaradi postavitve čebelnjaka na drugi, zanj ugodnejši lokaciji. Prazen čebelnjak je sicer še vedno služil

kot vrtna uta, a ga je bilo škoda, zato se je Alimpije odločil, da ga z lastnikovim dovoljenjem obnovi.

Skoraj dve leti minevata odkar se je pogumno postavil po robu propadanju in z materiali, osebnim delom, predvsem pa z veliko volje, začel obnavljati leseno podrtijo. »Delo mi je prineslo veliko zadovoljstva,« pravi Alimpije, ki ga poznamo kot odličnega ikonopisca, slikarja, ki se v zadnjih letih ukvarja tudi s slikanjem panjskih končnic. In tudi zaradi tega je obnovljeni čebelnjak, v katerem sicer ni čebel, opremljen in poslikan s čudoviti motivi iz slovenske zgodovine pa tudi z aktualnimi lokalnimi temami, kot so Koši šoštanjski. Razkošje motivov in barv dopolnjuje obnovljeno uto, z notranjostjo v kateri so ohranjeni predmeti, ki so služili čebelarjenju. Tako, da se pravzaprav sredi mesta ponuja vpogled v življenje čebelarja in čebel in zakonca Košarkoski upata, da bo čebelnjak kot tak tudi tako sprejet. Če se boji vandalizma, povprašam Alimpija ob obisku, ko sedim ob leseni mizi pred čebelnjakom,

z vseh strani pa me obdaja zeleno razkošje. »Ne, ne bojim se ga,« pravi poln zaupanja v ljudi, ker takšen je. In tudi dober. »Bolje, da pridejo k meni in jim bom naslikal novo panjsko končnico, to na čebelnjaku pa naj pustijo pri miru«. In kolikor poznam Alimpija misli povsem resno, saj kot umetnik že vrsto let spoštljivo združuje umetnost svoje prve domovine Makedonije s slovenskim ljudskim izročilom.

Imeli so tudi otvoritev. Nanjo sta Marinka in Alimpije povabila šoštanjskega župana Darka Meniha, predsednika čebelarke družine Slavka Dreva in med drugimi tudi Jožeta Vogrinca, ki ni mogel skrivati veselja nad opravljenim delom. Želja je, da bi bil čebelnjak obiskan predvsem s strani mladih, saj zgovorna motivika panjskih končnic ponuja hiter in prepričljiv vpogled v slovensko zgodovino in sakralno umetnost tega prostora.

Milojka B. Komprij

OD HIŠNIH ŠTEVILK DO ULIC IN TRGOV V ŠOŠTANJU (2)

Nadaljevanje uvoda

Mesto ima svojo preteklost in značaj, ki iz te izhaja. Mestne ulice, trgi, zelene površine in javni prostori predstavljajo njegovo preteklost in življenje. Prometne poti odražajo prostor, krajevna imena, zgodovinske dogodke, osebnosti itn. Razlogov, zakaj so bili izbrani, ne poznamo, kljub temu pa nam danes omogočajo orientacijo za gibanje po mestu, pošti pa pregledno dostavo pošilk.

Poimenovanje šoštanjskih ulic zajema prvotno numeracijo, ki bo obravnavana v tem prispevku, prvo poimenovanje leta 1931, preimenovanje v času okupacije in vnovično poimenovanje leta 1953 ter spremembe do današnjega časa. Pomemben vir podatkov za razjasnitev vprašanj, ki so povezana z obravnavano tematiko, predstavljajo tudi jožefinski vojaški zemljevidi, ki pa kot prvi zemljevidi ozemlja na Slovenskem, prinašajo le nekatere osnovne podatke za takratne potrebe vojske. Splošna podoba Šoštanja prikazuje trg in okoliško povsem agrarno in gozdnato pokrajino. Mostovi in ceste so opisane zaradi premikov vojaštva, ki bi ga lahko nastanili v hiše opisane kot trdne hiše v trgu. V tem primeru hiše niso bile številčene. Posebno težavo pri tem predstavljajo tudi nedosledno zapisana zemljepisna imena. Zemljevidi so bili izdelani za potrebe vojske, vendar nam danes kljub vsem pomanjkljivostim prinašajo dragocene podatke in predvsem nekatera danes že pozabljena poimenovanja, o čemer je bilo govora v prejšnji številki Lista.

Jožefinski kataster

V drugi polovici 18. stoletja so deželo zaradi boljše uprave razdelili na okrožja-kresije, ki so imela upravno in sodno funkcijo, znotraj pa so delovali tudi zemljiški uradi. Štajerska je bila deljena med Mariborsko in Celjsko kresijo. V duhu razsvetljenstva in modernizacije habsburških dednih dežel je bil prvi poskus narejen s *terezijanskim katastrom*, ki pa je bil samo popis zemljišč in je določal davčno odmero zelo pavšalno ne glede na njihov obseg, kvaliteto in donosnost. Zaradi neobjektivnosti Terezijanskega katastra, ki je še vedno ločeval dominikalno in rustikalno zemljo, je Jožef II. s patentom leta 1785 ukazal uvedbo enotnega davčnega sistema. Glavna pridobitev *jožefinskega katastra*, ki je bil izdelan v štirih letih, je bila vzpostavitev katastrskih občin kot temeljnih davčnih enot, zemljišča so bila izmerjena na terenu in natančneje

razdeljena po namembnosti in donosu ne glede na osebo po načelu splošne in enake obdavčitve. Na čelu katastrske občine je bil župan (Richter, Oberrichter) in tudi odbori, ki so predstavljali prvi zametek avtonomne občinske uprave.

Franciscejski kataster

Franc I. je po modificiranem davčnem sistemu Leopolda II. želel skupen in stabilen katastrski sistem, kot je bil to pred tem že namen Jožefa II. Dela so začeli 1810. Franciscejski kataster je bil izdelan po temeljnih pripravah, zato je tudi najbolj dodelan in predstavlja izjemen rezultat takratnega avstrijskega zemljemerstva. Kataster je urejen po deželah, kresijah in leta 1785 določenih katastrskih občinah. Sestavljen je iz dveh delov: **opisni** z zapisniki in s seznamami posestnikov, popisi dohodkov zemljiških parcel, opisom mej katastrske občine itn.; drugi del je **grafični** in vsebuje **katastrske mape**, kopije map, skice in mape s kasnejšimi popravki. Mape so davčni dokument z natančno vrisanimi mejami katastrskih občin, stavbnih in zemljiških parcel in ne predstavljajo konfiguracije zemljišča, kljub temu pa so vrisane ceste, stavbe, cerkve in pokopališča itn. V barvnih mapah so z barvami kategorizirane stavbe, ceste, zemljišča itn. Glede na legendo predstavlja karmin rdeča barva zidano hišo, lesena je bila obarvana rumeno, stavbišča na katerih so stale stavbe so označene s črnimi številkami, zemljiške parcele pa z rdečimi številkami. Nadalje so bili travniki označeni z zeleno, vrtovi s temno zeleno, njive z rumeno, gozdne površine pa s temno sivo barvo. Geografska imena so zapisana v deželnem jeziku (ledinska imena). Ohranjena so imena davčnih zavezancev, imena zemljišč, naselij, hribov, vod, pokrajine, cest in znamenj. Spremembe so kasneje vnašali v rektifikacijske mape. **V eni od rektifikacijskih map so na karti vpisane tudi hišne številke.** Katastrske občine so bile osnova upravne občine uveljavljene po letu 1848.

Franciscejski kataster je bil za Štajersko izdelan med leti 1818–1828 in je začel veljati leta 1847. Leta 1829 je bila ukinjena Dvorna komisija in oblast je prevzela Centralna direkcija za katastrsko izmero do leta 1848, ko je bil kataster pridružen oddelku za davke v okviru Ministrstva za finance in leta 1865 pod Generalno direkcijo za zemljiški kataster. V naslednjih letih so bile izvedene reambulacije, vendar kot bomo videli v nadaljevanju, hišnih številk niso spreminjali.

Seznama hišnih številk po prvem hišnem

številčenju v letih 1770/71, to je dodelitvi konkripcijskih številk, ni najti, zaradi tega se moramo zanašati na dosegljive podatke. Glede na Franciscejski kataster in kasnejše posodobitve, zapisnike duš, Janischev *Leksikon Štajerske*, Schmutzov *Leksikon Štajerske* in uradna štetja prebivalstva v Habsburški monarhiji je mogoče rekonstruirati prvotno numeracijo hišnih številk tudi za Šoštanj. Kataster je sestavljal grafični del in spisni del, ki je vseboval abecedni seznam lastnikov zemljišč, izkaz rabe zemljišč, opis meje, seznam stavbnih parcel in seznam zemljiških parcel. Za raziskavo sta zanimiva grafični del in pisni del (*Bauparcellen Protokoll der gemeinde Schönstein, Bezirk Schönstein*), saj vsebujeta podatke o hišnih številkah.

Hišne številke

Leta 1822 je bilo v trgu Šoštanj 78 hiš in 424 prebivalcev. Po zapisniku duš je imela Graščina Thurn številko 1 (Dominium Schönstein), Arrest haus pa številko 2, ki so jima sledile ostale številke v katastrski občini. Primerjava s Franciscejskim katastrom kaže, da je bila večina zidanih stavb v Glavnem trgu (Hauptplatz 755/1), ki so ga, gledano od mosta iz spodnjega dela trga, na levi obkrožale hiše št. 43 (Johan Cehner), št. 22 (Anton Eder), št. 21 (Johann Schwarz), št. 20 (Franz Mörtl), št. 19 (Magistrat, stavbna št. 88), št. 18 (Anamarija Leeb), št. 17 (Johan Tausen), št. 16 (Anton Sholn), št. 15 (Wolf) in št. 14 (Franz Schwab) v zgornjem delu trga. Na desni strani trga so bile hiše številčene iz zgornjega dela trga vogalna hiša št. 62 (Benedikt Mesner), št. 61 (Franz Mesner), št. 60 (Franz Schmid), št. 59 (Franz Schmid), št. 58 (Johann Totter), št. 57 (Johann Valenzi), št. 55 (Franz Tlaker), št. 54 (Mihael Woschnak) in št. 108 (Gemeinde) v spodnjem delu trga pri lesenem mostu čez Pako.

Stavbne parcele so bile oštevilčene v črni barvi, hišne številke pa v rdeči barvi. Med stavbami v trgu izstopa št. 19 (trški Magistrat), v karti obarvan z močnejšo karminsko rdečo barvo, s katero so označevali pomembnejše upravne oziroma javne stavbe. Izven jedra je bila z močnejšo karminsko rdečo barvo obarvana cerkev sv. Mohorja in Fortunata št. 7 (Kirche) in št. 81 (Pharre – vemo, da je bila na tem mestu kaplanija). Vse omenjene stavbe so bile zidane, pročelja hiš v trgu so bila poudarjena z močnejšo črto. Za omenjenimi trškimi hišami so bile zemljiške parcele, ki so bile označene s številko rdeče barve. Travniške površine so bile obarvane svetlo

zeleno, vrtovi pa s temnejšo zeleno barvo. Na teh zemljiščih so večinoma stala lesena gospodarska poslopja, obarvana z rumeno barvo in niso bila številčena. Lesene hiše izven trškega jedra, ki pa so bile obarvane rumeno, so bile številčene po zaporedju.

Upravne spremembe po 1848

Z letom 1848 je prišlo do zemljiške odveze. Tudi za občino je nastopilo novo obdobje, saj je bil leto kasneje izdan nov občinski zakon, po katerem so bile občine podrejene državi in ne več gosposki. Občina Šoštanj je bila ustanovljena iz katastrskih občin Gaberke, Lokovica, Ravne, Družmirje in Šoštanj. Spadala je pod okrajno glavarstvo Slovenj Gradec, sodni okraj Šoštanj. Definitivni občinski zakon je bil sprejet 2. maja 1864. S tem zakonom je dobila občina pooblastila in dolžnosti do nadrejene oblasti.

Nekaj let kasneje, 25. septembra leta 1880, je postala Občina Šoštanj samostojna kot **Občina »trg Šoštanj«** in ločena od **Občine Šoštanj okolica**, v katero so spadale katastrske občine Družmirje, Ravne in Lokovica. Leta 1911 je trg Šoštanj dobil mestne pravice. Enajstega oktobra leta 1937 je prišlo do združitve Občine Šoštanj Mesto in Občine Šoštanj Okolice v enotno Občino Šoštanj.

Poselitvena območja

Za Šoštanj so značilna tri območja, ki kažejo različno poselitveno strukturo. Prvo je območje starega trškega jedra, kjer so

bili v preteklosti naseljeni premožni tržani. Drugo je območje naselja Gorice in Metleč z mešano strukturo domov uslužbenecv in delavcev. Tretje območje pa je vzhodno od starega jedra, kjer so med obrtniškim in kmečkim prebivalstvom nastali tudi delavski domovi. Upravne funkcije trga in kasneje mesta Šoštanj so vse do 20. stoletja večinoma ostale na levem bregu reke Pake (sedež Občine Šoštanj Mesto). Desni breg Pake je bil v lasti tržanov iz trga, kjer so kljub obrtni dejavnosti obdelovali tudi zemljo. Vse bolj pa je služil stanovanjski funkciji, rekreaciji in šolam. Upravni objekti izven jedra so bili sodišče, zgrajeno konec 19. stoletja, železniška postaja in avtobusna postaja s cestno obvoznico. Po drugi svetovni vojni pa se je poselitvena struktura spremenila.

Novo številčenje hiš?

Trg Šoštanj je dobil možnost razvoja od srede 19. stoletja, s tem pa se je povečalo število prebivalstva in število hiš. Tako je bilo leta 1869 v Šoštanju 108 hiš in 642 prebivalcev, leta 1910 pa je bilo že 1257 prebivalcev in 195 hiš. Stari aritmetični način številčenja hiš po katastrskih občinah ni več ustrezal času, saj je postal nepregleden in ni dajal možnosti za potrebno krajevno orientacijo. Tudi povečanje cestnega in železniškega prometa in širitev mesta je zahtevalo od oblasti ureditev, vendar ob pregledu katastra 1875 in 1905 sprememb v tej smeri ni najti. V desetletjih

pred prvo svetovno vojno je namreč še vedno veljala odločba o zemljiško davčni reformi iz 1869, ki sprememb v tej smeri ni prinesla. Tudi ob podelitvi mestnih pravic leta 1911 ni prišlo do preštevilčenja ali poimenovanja ulic. Sledila je prva svetovna vojna in vzpostavitev nove državne tvorbe Kraljevine SHS. Ob koncu vojne so originalne mapne liste za mariborsko, celjsko in ptujsko okrožje ostale v Gradcu in niso bile vrnjene. Do sprejetja novega enotnega zakona o neposrednih davkih leta 1929 je tako ostal v veljavi kataster iz leta 1869, nov kataster pa je bil vzpostavljen leta 1940.

Virov, ki vsebujejo podatke o številčenju hiš po prvi svetovni vojni, ni najti prav veliko. Natančno izdelan Franciscejski kataster je bil v modificirani obliki v uporabi še dolgo v dvajseto stoletje. Spremembe so dodajali kar v karto, »dopolnjevanje pa ni potekalo najbolj usklajeno in enotno.«

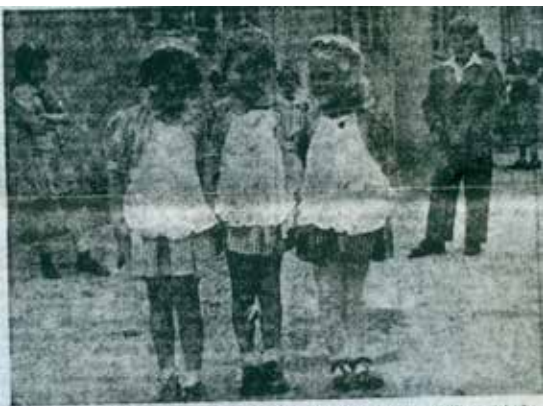
Primerjava sprememb v katastru leta 1875, leta 1905, seznamom prebivalstva v letih 1925–1931 in seznamom zgradb po starih in novih številkah leta 1953 dokazuje, da preštevilčenja hiš v Šoštanju ni bilo vse do leta 1930, ko je prišlo do poimenovanja ulic in trgov. Novogradenj v trgu ni bilo in številčenje se ni spreminjalo, zgrajen je bil le nov železni most čez Pako. Tako je imela med stavbami v trgu, ki jim sledimo skozi čas, stavba Občine še vedno št. 19 (parcelna št. 88).

Rektifikacijska mapa za Šoštanj leta 1875 z vpisanimi hišnimi številkami.

TOVARNA KONFEKCIJE IN GUMBOV ŠOŠTANJ - ob 70. letnici ustanovitve

Članek pred vami predstavlja del aktivnosti za pripravo gradiva za letošnje Poletne filmske večere, ki bodo potekali 30. in 31. avgusta. Takrat bo prvič predstavljen film o proizvodnji gumbov v Šaleški dolini, ki ga je pripravil Darko Vučina. Letos namreč poteka že 70 let od ustanovitve Tovarne konfekcije in gumbov Šoštanj. Po bodo za brskanje po preteklosti je dal Vlado Kojc in pred vami je krajši ses-

„Mala kuharice“ so v ličnih oblekah tovarne na reviji recitirale

tavek o nastanku mnogim pozabljene tovarne.

Po koncu druge svetovne vojne so zaradi vsesplošnega pomanjkanja podobno kot v nekaterih drugih krajih na Slovenskem tudi v Šoštanju razmišljali o delovni organizaciji, ki bi za trg proizvodila prepotrebne tekstilne izdelke. Leta 1947 so v opuščnem Woschnaggovem hlevu uredili prve prostore. To prvo podjetje se je imenovalo Tovarna otroške konfekcije¹.

Iniciator, organizator in vodja tovarne je bil Štajnbah. Novembra 1947 je poslal na okraj prošnjo za organiziranje proizvodnje ostankov blaga za otroško konfekcijo. Na Okraju so zamisel podprli in 15. novembra 1947 je bilo podjetje pod imenom **Tovarna otroške konfekcije** registrirano, KLO pa je iniciatorju prepustil organizacijo proizvodnje. Začetki proizvodnje so bili zaradi pomanjkanja strojev skromni. Nekaj deset delavk je izrezovalo otroške srajčke, pleničke, krilca in drugo, šivalo pa je deset delavk, ki so imele svoje šivalne stroje. Njihovi izdelki, otroška konfekcija za otroke od 6 do 14 let, je bila takoj razprodana in proizvodnjo so razširili. Marca 1948 je 66 delavk že delalo na 44 šivalnih strojih. Proizvodnja je potekala v sortirnici ostankov blaga, pri krojevalnici in šivalnici, dnevna proizvodnja pa je bila 600 izdelkov. Vodja tovarne Štajnbah je spodbudil tudi proizvodnjo gumbov iz sladkovodnih školjk, posebne mase in iz lesa, kajti gumbov je primanjkovalo².

V prvem letu je bilo delovanje uspešno. Maja leta 1948 so bili urejeni novi tovarniški prostori, v nadstropju je bila šivalnica, v pritličnih prostorih pa oddielek za izdelavo gumbov. Pri otvoritvi novih prostorov so pripravili razstavo svojih izdelkov in revijo dela, to je modno revijo, pri kateri je sodelovala šoštanjska

mladina, ki je obiskovalcem prikazovala najnovnejše tovarniške izdelke³.

Kljub obetavnemu začetku so v tovarni nastopile težave predvsem zaradi planske distribucije blaga, razvoj pa je zaviralo tudi pomanjkanje strojev in naprav. V tem času v tovarni še niso imeli električnih šivalnih strojev, ko pa je prišlo do nesreče v Tovarni konfekcije v Slovenski Bistrici, so od tam dobili kar 24 električnih šivalnih strojev. Delo v šivalnici je s tem potekalo hitreje, vendar je planska distribucija vse bolj dušila podjetje. Proizvodnja je zastajala in podjetje se je kmalu znašlo tik pred likvidacijo. Vendar so prav v tem obdobju iskali in našli rešitev v proizvodnji galaltnih gumbov, ki jih takrat na trgu skoraj ni bilo. Gumbarna je s tem postala vodilni oddielek v tovarni, ki pa je kljub uspehu leta 1952 še vedno beležila izgubo, delavci pa so prejeli 80 % plače. Največ težav je bilo v konfekcijskem oddelku domnevno zaradi slabega strokovnega vodenja in posledično slabših izdelkov, po katerih ni bilo povpraševanja, ob konkurenci še osmih tovarn konfekcije, ki so delovale v LRS. Jeseni 1953 so izdelovali moške srajce, dežne plašče in uniforme za predvojaško vzgojo. Tudi v tem letu je podjetje beležilo izgubo in dobilo posledično naslednje leto prisilno upravo.

Pogled v delavnico »Tovarne otroške konfekcije«

Izdelki »Tovarne otroške konfekcije« v Šoštanju

Novo vodstvo je izboljšalo delovanje na oddelku konfekcije, namesto grobih srajc so izdelovali tudi puplinate, kar se je izkazalo za pravo potezo. Podjetje je bilo na poti razvoja. Kljub stalnemu pomanjkanju sredstev za opremo so izdelovali dežne plašče, hlače, uniforme za predvojaško vzgojo in poželi lepe uspehe na paradah predvojaške vzgoje na Jesenicah in v Šoštanju. V gumbarni so razvoj usmerili v proizvodnjo bisernih gumbov, zaradi povpraševanja pa so začeli tudi s proizvodnjo gumbov iz galalita, vendar pa je dobava surovin iz Anglije zaradi pomanjkanja deviznih sredstev občasno zastajala. Uvajali so nove izdelke, po katerih je bilo veliko povpraševanja: okovje za omare, kljukice, pisarniški pribor, nože za papir, držala za pivnike, stojala za papir, stojala za nalivna peresa, obtežilnike itn. Vzporedno so začeli s proizvodnjo elektro galanterije in stropnih držal vseh dimenzij. Prodaja srajc, hlač, delovnih oblek in galanterije se je kmalu razširila na Jugoslovansko tržišče. Tovarna je s

Malčki, ki so sodelovali v modni reviji pri otvoritvi nove tovarne

številnimi proizvodi oskrbovala trgovine v Beogradu, Zagrebu, Banja Luki, Reki, Karlovcu in v vseh večjih mestih Slovenije ter se udeleževala različnih sejmov za promocijo svojih izdelkov. Ob ustanovitvi je bilo v tovarni zaposlenih 70 delavk, leta 1954 pa jih je bilo že 210⁴.

Upamo, da smo s tem krajšim zapisom vsaj delno osvežili spomin na Tovarno otroške konfekcije, v kateri je našlo delo mnogo deklet, žena in mož iz Šoštanja in bližnje okolice. Zaposlovanje žensk pa se je še izboljšalo v letih 1957/58 z vzpostavitvijo celjske podružnice tovarne Toper v Šoštanju. S tem so bili vzpostavljeni ugodni pogoji, ki so jih želeli tudi v drugih okoljih Šaleške doline. Tovarna otroške konfekcije je v naslednjih letih delovala pod imenom Galanterija Šoštanj, Polipeks Šoštanj in kasneje Galip Šoštanj. Ob gospodarski rasti Vzhodnega dela Šaleške doline pa je bila tovarna pod imenom Veplas preseljena v nove prostore v bližnje Velenje.

1 - Tekstilci: Zapiski o oblačilih, začetkih izdelovanja tkanin ter o razvoju tekstilne in konfekcijske industrije na Celjskem področju. Celje: Celjski tehnik, 1955, str. 44–45.

2 - Tovarna otroške konfekcije v Šoštanju – lep primer iniciative pri ustanavljanju lokalnih podjetij. Ljudska pravica, 27. marec 1948, št. 74, str. 3.

3 - Eno najboljših lokalnih podjetij v Sloveniji je proslavilo nove delovne uspehe. Tovarna otroške konfekcije v Šoštanju se seli v novo tovarniško poslopje. Ljudska pravica, 19. maja 1948, št. 118, str. 4.

4 - Tekstilci: Zapiski o oblačilih, začetkih izdelovanja tkanin ter o razvoju tekstilne in konfekcijske industrije na Celjskem področju. Celje: Celjski tehnik, 1955, str. 44–45.

EVERGREEN ali KOMU POTOK SOLZ NE LIJE. GANLJIV PRIKAZ POTOPA TITANIKA.

Avtorski glasbeno-gledališki projekt "Evergreen", evokativna glasbena meta-kompozicija kot jo nekateri označujejo, je delo slovenske umetnice svetovnega formata, dirigentke in glasbenice Karmine Šilec, ki je znana po tem, da s svojimi drznimi idejnimi zasnovami rada razbija tabuje, tako glasbene kot družbene. Svoje projekte snuje tako, da se posamezne podobe, ki se nizajo ena za drugo, šele na koncu predstave združijo v "zaokroženo sliko" – pa naj gre za koncerte srednjeveške glasbe ali glasbeno-scenske produkcije. Za svoje delo je prejela številne domače in tuje nagrade ter priznanja, med njimi nagrado Prešernovega sklada, mednarodno nagrado Music Theatre Now v kategoriji Glasba onkraj opere, Robert Edler Prize – mednarodno nagrado za prispevek svetovnemu zborovskemu gibanju, Glazerjevo listino in druge.

Karina Šilec je tudi članica strokovnih žirij na dirigentskih in zborovskih tekmovanjih, predavateljica in nenazadnje umetniška vodja mednarodno uveljavljenega koncertnega zbora (ali bolj natančno vokalnega gledališča) Carmina Slovenica. Njen avtorski projekt "Toksični psalmi – Ultimativna kolektivna izkušnja", s katerim so se udeležile festivala Prototype v New Yorku leta 2015, je tamkajšnja publika pozdravila s stoječimi ovacijami in najvplivnejši zahodni mediji, kot so The New York Times, New Yorker ali The Guardian so zapisali, da je ansambel Carmina Slovenica "Cirque du Soleil vokalnega gledališča". Pohvalili so inovativen odrski pristop, a tudi tematiko, ki je še kako aktualna; za Mladino jo je avtorica februarja 2015 povzela z besedami: "Zgodbo sem spletla okrog tega, kako ljudje pod vplivom avtoritet, ki jim sledimo iz najrazličnejših razlogov, prenehamo avtonomno razmišljati in smo pripravljeni početi tudi stvari, ki jih sicer ne bi. Vsak dan smo priča ubijanju v imenu kapitala, religije, v bistvu katerkoli ideologije. (...) Gre za banalnost zla. Saj večine zla v človeški zgodovini niso povzročili ljudje, ki bi bili po naravi hudobni. Povzročili so ga navadni, mali ljudje, ki pa so pozabili misliti."

Projekt "Evergreen – Komu potok solz ne lije" je pripravila v sodelovanju s SNG Opera in balet Ljubljana in ga premierno predstavila 6. oktobra 2016.

Tokrat jo je za zgodbo navdihnili neverjet-

na, pravzaprav nadčloveška notranja moč glasbenikov utapljačnega se Titanika, ki so do zadnjega trenutka igrali in s svojo glasbo pomagali v trenutku grozljive smrti več kot 2000 dušam, da so se mogoče mirneje soočile z neizogibnim... Vse do konca so ostali zbrani sredi popolnega kaosa in ljudem – ter samim sebi – vlivali upanje in pogum, medtem ko se je gigantski parnik v temni noči hrupno rušil v globine mrzlega oceana. V njihovem dejanju vidi Karmina Šilec orfični trenutek v smislu poti v onstranstvo. "Tudi Orfej je s pomočjo glasbe reševal dušo iz podzemlja. Morda so glasbeniki igrali, da bi tako nagovorili naravo, ta siloviti ocean, da jih nekako reši? Je bila priprošnja nebesom? Je povezovala, tolažila ali kanalizirala njihov strah pred smrtjo? Jih je v igro z neustavljivo demonično močjo gnala jeza? Ali neizmerno razočaranje? Ali je bila način, kako prevarati smrt, čeprav samo za nekaj trenutkov, zakrament, ki ga je v kratkem izpolnila smrt... Vrhunec slovesnosti." Po njenem mnenju je zgodba o Titaniku precej podobna antični tragediji, saj so njeni tragični junaki ujeti med silama *nomos* (ki izvirajo iz človeške volje) in *physis* (ki so izven človeškega nadzora, saj predstavljajo moč narave). Avtorica pravi: "Ladja Titanik je bila človeška stvaritev – odraz pohlepa, lakomnosti in poskus človeštva, da bi prevladalo ocean. Hkrati pa so obstajali dejavniki izven nadzora (podobno kot grški bogovi v Orfejevi zgodbi), ki so vplivali na usodo plovila: skoraj nemogoče je bilo vi-

deti ledenik, izginil je daljnogled, jeklo ni bilo zasnovano za pogoje v ledenih vodah severnega Atlantika..." Mimogrede, Titanik so poimenovali po Titanih, ki so jih olimpijski bogovi na koncu premagali in jih vrgli v Tartar, najgloblje brezno grškega podzemlja – izginili so torej v prav tako brezdanjih globinah kot po njih poimenovana ladja. "Poimenovalcem ladje se je nekako izmaknilo dejstvo, da so Titani zelo slabo končali," je povedala avtorica in dopolnila, da ladja kot takšna zanjo simbolizira mitološko prevozno sredstvo v onstranstvo in v krščanski tradiciji romanje, saj prevažata vernike preko morij sveta v nebeški dom. "Dandanes so potniške ladje prilagojene človeškemu razvajanju, nudijo razkošje in zabavo. S premikanjem po vodi se gibljejo mimo različnih kultur in potniki so le pasivni opazovalci. Tudi na Titaniku so ljudje potovali razdeljeni po razredih, podobno kot je razdeljen današnji svet. Med potniki je bilo več kot tisoč tistih, ki so potovali v tretjem razredu in ti so bili v glavnem emigranti, ki so se na pot odpravili s posebnimi upanji. Zlahka si predstavljamo tista zaklenjena vrata, ki so jih delila od preostalih ljudi. Podobno kruto je obnašanje novodobnega prvega razreda, bogatega Zahoda, ki, medtem ko morda poslušata lahkotno glasbo in srka vino ali čaj, tistim, ki se utaplja, sporoča: "Ne morete sem, pojdite nazaj!" Takrat se spomnimo na Titanik, na mogočno in nepotopljivo ladjo, ki je zdrsnila globoko na dno morja, kjer njeni ostanki pričajo o človeškem pohlepu

in aroganci," razmišlja širše Karmina Šilec. Naj smo ali nismo pripravljeni na takšne asociacije, glasbeniki s Titanika so v vsakem primeru s svojim velikim dejanjem postali globalni mit našega časa. Dokazali so, da glasba predstavlja duhovno vez s tistim večjim od nas in medsebojno človeško povezanost; da ima glasba skrivnostno moč in lahko postane nesmrtna, čeprav jo je pogoltnila tema in tišina... Vendar je pretresljiva zgodba glasbenikov s Titanika le nekakšna rdeča nit skozi predstavo "Evergreen" – ki skuša skozi glasbo, zvok, vizualne podobe in gib na odru ujeti subtilne občutke nejevere, osuplosti, groze, žalosti, jeze in strahu ljudi v času soočenja z lastno umrljivostjo. Tiho dostojanstvo in vznesenost glasbenikov predstavlja oster in učinkovit kontrast zvenu zbora, ki vsebuje tako romantične napeve ali meditativne zvoke kot močne krike ali ritmično ponavljanje iz logičnega konteksta iztrganih besed.

Vsebino predstave ni lahko konkretno opisati, saj se kot gledalec težko osredotočim na vse hkrati – dogaja se istočasno vsepovsod na odru. Že v samem začetku smo pričča ritualu prinašanja zlovešče črnih škatel v prazen prostor. Ljudje v črnih dolgih plaščih in črne škatile se kar kopicijo. Vse se dogaja počasi, svečano. Sledi mehansko recitiranje števil (75.000, 25.000, 5.000 itd), ki se spremeni v naštevavanje zalog (36.000 jajc, 16.000 klobas, 13.000 kosov perutnine). Zalog, ki jih ne bodo uspeli pojesti. Šele čez nekaj časa se

zavemo, da dogajanje na odru opazuje Teleskop. In se že z odra v višave dviguje težek klavir... Prihaja nevesta s kačo ali cevjo. Odloži jo... Kako slaba odločitev za poročno potovanje! A ona tega ne ve in je srečna. Sledi ponovno naštevavanje, tokrat očitno v zvezi z usodami ljudi (čeprav gre bolj za nekontekstualne izseke): "19. se družu z možmi, 20. na nič ne pozabi, 25. je do zmerne meje princeska, 44. se je znova poročil...) Kar naenkrat nas sprememba scene prenese na krov ladje – saj se s tal v treh vrstah dvignejo praktikabli. V kaotično urejeni geometriji postopoma prihajajo ljudje in se usedejo. Beseda je o sidru. V mehanskem ritmu, brez emocij "recitirajo": "Sever – Jug – Sever – Jug – Kam? - Sever in ne delno ne Jug – Kam? - Ne Jug in ne delno ne Sever" in tako naprej. Ljudje si eden za drugim slačijo črne plašče in spodaj so oblečeni kot retro mornarji. Veslajo z imaginarnimi vesli. Iz vrha pa se spusti gigantsko kovinsko veslo, ki nad njimi visi kot neizogibna usoda. Kot giljotina. Sledi postopno spuščanje in dvigovanje posameznih treh vrst praktikablov – kar zelo učinkovito ponazarja valove. Ko se "morje" umiri, nekateri iz svojih škatel potegnemo peno za britje in brivnik ter se začnejo – kot da ni nič – briti. Drugi ponavljajo za njimi. Kako banalno vsakodnevno opravilo in kakšen učinek, saj se gledalci zavedamo, da se brijejo, nič hudega sluteči, zadnjič v življenju. Pride gospa v belem kopalnem plašču in se nežno dotika čel nekaterih mornarjev. Smrt? Čez

čas pok in dim in rdeče luči. Počasi prihajajo glasbeniki in njihov slavn koncert se prične... Scena se zopet spremeni – praktikabli izginejo, oder je zdaj ograjen s kovinskim kablom, ki asociira tako ograjo krova ladje, kot boksarski ring (konec koncev se bodo borili za življenje). Že ves čas slišimo intenzivno šumenje morja, ki se mu zdaj pridruži še psihadelično hrumenje. Z višav se spuščajo ženske obleke na obešalnikih. A komu zdaj koristijo? So morebiti njihove lastnice že utonile? Nek moški eno izmed oblek objema in z njo zapleše. Nato obleke same plešejo – kot duhovi. Na oder se dvigne bleščete bela "jedilnica"; ob mizah sedijo v belo oblečeni bogataši, ki vsak po svoje reagirajo na nastalo situacijo - od jeze, do arogantnega "meni se že ne more nič zgoditi, saj sem plačal!", do apatije. Neka ženska histerično kriči in se zmedeno opravičuje hčerki. Ladjo stresa. Bogataši se primejo za svoje srebrnkaste denarnice in torbice. A niti ves denar sveta jim zdaj ne bo pomagal. Ljudje počasi izginjajo. Iz višav se spustijo na obešalnikih moške srajce in plapolajo – brez vsebine. Ljudi ni več. Smrt. Nekaj reflektorjev se dviguje z odra navzgor. Duše ljudi? Glasbeniki še naprej izvajajo svoj koncert. Istočasno slišimo psihadeličen hrum, kovinski trušč, prasketanje ognja, šumenje vode, mehurčke... Glasbeniki prenehajo igrati in tudi oni izginejo – a še naprej slišimo njihovo glasbo, ki je postala nesmrtna. Reflektorji se spuščajo in ostro svetijo publiko nara-

vnost v oči. Na prazen oder se počasi, svečano vračajo vsi nastopajoči in skozi soj reflektorjev strmijo v nas. Tih očitek. Slišimo zvonove. Tema. Nepričakovano me prešine misel na begunce...

Toliko samo nekaj mojih subjektivnih vtisov iz predstave.

Karmina Šilec projekte, ki jih ustvarja označuje z besedo **choregie**, ker je glasba obogatena z neglasbenimi elementi, kot so luč, gib, beseda – torej glasbeno gledališče. Vendar poudarja: “Ne gre za opero, ki ima jasno dramatično zgodbo in je vsa pozornost gledalca usmerjena na pevce. Pri choregie gledalci (vsak po svoje) svobodno potujejo po celotnem choregie polju med zvokom in vizualnim, med mikrodetajli in celotno sliko. Elementi predstave (glasba, beseda, zvok, gib, vizualno) se ne pojavljajo sinhronizirano z dogajanjem v zgodbi. Zato sta sprejemanje in odziv nanje svobodnejši in veliko bolj v domeni gledalca, kot v operi.”

Na njenih predstavah se torej gledalci lahko popolnoma prepustijo lastni domišljiji in čustvom. Ne dobivajo nobenih navodil kako in kaj morajo čutiti ali misliti. Vsak si iz

videnega odnese svoje. Gre za zelo kompleksno izkušnjo. In to je zelo osvežujoč koncept!

SNG Opera in Balet Ljubljana; avtorica projekta, glasbenega koncepta in režiserka: Karmina Šilec, dramaturgija: Tatjana Ažman, dirigent: Marko Hribernik, glasba: Edward Elgar, Gavin Bryars, Archibald Joyce, John Cage, Valentin Silvestrov, Jacob Cooper, Edward Elgar, Ēriks Ešēnvalds, Georges Aperghis, Wolfgang Amadeus Mozart, Robert Honstein, scenografija: Marko Japelj, kostumografija: Belinda Radulović, oblikovanje luči: Andrej Hajdinjak, vodja zbor: Željka Ulčnik Remic, koncertni mojster: Gregor Traven, nastopajo: Aco Aleksander Bišćević, Jože Vidic, Robert Vrčon, Matej Vovk, Peter Martinčič, Urška Arlič Gololičič, Mirjam Kalin, Zvezdana Novaković, Eva Germ in drugi, zasedba kvarteta: Nejc Mikolič, Rok Hrvatina (viola), Michele Francesco Marrini (violončelo), Jošt Lampret (kontrabas), pianist: Marjan Peternel ter zbor in orkester SNG Opera in balet Ljubljana

Predstava ogledana 14.10.2016 v SNG Opera in balet Ljubljana

RENSKO ZLATO, KLASIKA V MODERNI PREOBLEKI V SNG MARIBOR

“Rensko zlato” je uvodni del kar 15-urne tetralogije nemškega skladatelja Richarda Wagnerja, z naslovom “Nibelungov prstan”, ki ga je v presledkih ustvarjal dobrih 26 let in predstavlja osrednje delo njegovega skladateljskega opusa.

Richard Wagner (1813-1883) velja za enega glavnih inovatorjev v resni glasbi 19. stoletja in s svojimi deli je vplival na mnoge skladatelje romantičnega obdobja. Ne samo, da je razvil popolnoma nov slog kompozicije, da so njegove opere izredno zahtevne in kompleksne, in se je zaradi tega moralo precej povečati število članov orkestra, ali da je kot prvi začel uporabljati tako imenovani “leitmotiv” (prepoznavno glasbeno frazo, ki se prvič pojavi v zvezi z nekim likom ali dogodkom, nakar se vsake toliko ponavlja in v poslušalcih prebuja asociacije in stopnjuje dramatičnost)... Wagner je bil predvsem človek gledališča in vsak gledališki dogodek je bil zanj samostojna umetnina, v funkciji katere sta poezija in glasba; celo življenje je (lahko bi rekli kar obsedeno) delal na svoji ideji sinteze umetnosti s filozofijo, religijo in celo politiko.

Svoje opere je Wagner označeval kot “glasbene drame” (*Gesamtkunstwerk*) in libreta zanje pisal zmeraj sam. Poleg njih je skladal še orkestralne, komorne in vokalne skladbe, bil je dirigent ter nedvomno široko razgledan in izjemno načitan intelektualec, ki se je imel tudi za filozofa (občudujoč misli Schopenhauerja in prijatelja Nietzscheja, preden sta se z Ni-

etzschejem nazorsko v slabem razšla). Velja pa tudi za eno najbolj kontroverznih oseb iz sveta umetnosti vseh časov in je imel precej pestro življenje; močno si je želel uspeti, biti slaven in občudovan ter lagodno živeti. Zato je v začetku svoje kariere “kopiral” takrat popularne operne skladatelje, a brez uspeha. In čeprav je kasneje doživel številne uspešne turnee po Evropi (in s tem povzdignil nemško opero na nivo italijanske), se je velikokrat zadolžil in moral bežati pred upniki. Leta 1842 se je preselil v Dresden, saj je bil imenovan, da opravlja prestižno funkcijo dirigenta v kraljevem gledališču, a se je vseeno pridružil levopolitičnemu gibanju in se osebno boril na barikadah v majski vstaji leta 1849; bila je krvavo zatrta in Wagner je spet imel razlog za pobeg – najprej v Pariz, nato v Zürich. Zaradi kasnejših številnih uspehov in širjenja nemške kulture v tujini je bil leta 1862 pomiloščen in se je lahko vrnil v domovino. Star 58 let se je leta 1871 odločil preseliti v Bayreuth in uresničiti sanje o izgradnji tehnično popolne Festivalne dvorane, ki bi do potankosti odgovarjala visokim zahtevam za izvedbo njegovih del. Svojo idejo je predstavil že leto prej v Berlinu samemu Otto von Bismarcku – a ta mu finančne podpore načrtovanega “festivala nemškega cesarstva” ni odo-

bril. Zato pa se je nad idejo navdušil petindvajsetletni bavarski kralj Ludwig II., velikodušen mecen kulture, in v gradnjo dvorane investiral pravo malo bogatstvo. Wagner si je omislil precej inovacij – na primer možnost zatemnitve v dvorani med predstavami, postavitve orkestra v jamo, poseben lesen oder, ki pripomore k odlični akustiki, kot tudi na poseben način oblažinjene sedeže, da absorbirajo čim manj zvoka... 13. avgusta 1876 je bila v Bayreuthu izvedena prva predstava, "Rensko zlato" – v naslednjih dneh pa še preostali deli tetralogije "Nibelungov prstan" - in da je šlo

za zares prestižen dogodek, dokazuje prisotnost pruskega kralja in nemškega cesarja Wilhelma I., cesarja Pedra II. Brazijskega in seveda bavarskega kralja Ludwiga I., ali skladateljev Antona Brucknerja, Petra Iljiča Čajkovskega, Camilla Saint-Saënsa in drugih osebnosti. Od takrat v Bayreuthu poteka vsakoletni festival (izključno) Wagnerjevih oper, tako imenovani *Bayreuther Festspiele* ali *Richard-Wagner-Festspiele*. Za karte vsako leto povprašuje okoli pol milijona ljudi iz celega sveta.

Ne glede na takšno zanimanje, se Wagnerja še vedno drži sloves

"pronacističnega" ali "nacionalističnega" avtorja. Kako je torej s tem? Treba se je zavedati, da je Wagner začel ustvarjati v času, ko so številni Nemci gojili zamero do evropskih velesil, ki zaradi strahu pred močno nemško državo na Dunajskem kongresu po koncu Napoleonovih vojn niso dopustile združitve nemškega naroda v skupno državo. Nemški narod je bil torej v krizi in hrepenel po ponovnem razcvetu – ne le politične moči, pač pa tudi nemške kulture. To je bilo obdobje, ko so Romantiki zbirali ljudske pripovedke in pravljice, in v cerkvenih knjižnicah iskali zapise srednjeveških epov, saj naj bi ravno "predkrščanski" srednji vek predstavljal zadnje obdobje razcveta ponosne germanske kulture; zato so tudi skušali na novo zpopularizirati panteon starogermanskih bogov. Skratka - nemškemu narodu so želeli ponovno vliti samozavest. Tudi Wagner se je bil pripravljen boriti za nemštvo. Še posebej zato, ker se mu kot skladatelju v mladosti ni uspelo uveljaviti v Parizu, kjer je dobesedno životaril. Poln zamer, ni mogel razumeti, zakaj francoska publika obožuje "judovske glasbenike" - Giacomina Meyerbeera, Jacquesa Offenbacha ali Felixa Mendelssohna Bartholdyja, medtem ko za njegova dela ni zanimanja. Njegov goreč antisemitizem (ki ga je jasno izrazil v spisu "Judovstvo v glasbi", v katerem zatrjuje, da Judje ne znajo komponirati) je torej porodila predvsem zavist in osebni kompleksi. Ampak ravno antisemitizem – in njegova želja na novo oživeti staro germansko mitologijo in v nemškem občinstvu obuditi spomin na slavne prednike in nekdanjo veličino Germanov, je k njemu pritegnila zanimanje nacistov, ki so mu – ker ga je Hitler zavzeto častil - namenili tako rekoč "polbožanski" status ter ga izkoristili za propagando. Zato ni presenetljivo, da je po koncu 2. svetovne vojne Wagner – čeprav že 62 let mrtev – padel za vrsto let v "nemilost".

Opera "Rensko zlato" se dogaja v globini Rena, na vrhovih gora in v podzemskih prepadih v mitološkem času. Predstavlja zgodbo o izvoru in kraji zlata iz mogočnega Rena – iz katerega da škrat Alberich, poglavar Nibelungov, skovati magični prstan moči. Ta v vseh prebuja pohlep in željo, da si ga prisvojijo - tudi v vsemogočnih bogovih Valhale, kar za vedno spremeni podobo sveta. Za to, da bi prstan deloval se namreč moraš za vedno odreči ljubezni. Takšen je uvod v pester pravljичni svet bogov, velikanov, škratov, valkir in ljudi, med katerimi izstopa heroj Siegfried – osrednja človeška figura tega opernega cikla, ki predstav-

lja wagnerijansko videnje nordijske mitologije.

V SNG Maribor je opero režiral slovenski operni in gledališki režiser (in tudi pisatelj) Igor Pison. Mlad režiser iz Trsta se ne boji velikih izzivov, kar je dokazal na primer s poetično priredbo in režijo večkrat nagrajenega romana "Angel pozabe", v katerem koroška Slovenka Maja Haderlap opisuje boj partizanov proti nacizmu in proces prisilne asimilacije, ali s projektom "Trst, mesto v vojni", ki gledalce sooča z zapleteno zgodovino odnosa večine z manjšino v prvi svetovni vojni.

Zgodbo "Renskega zlata" so po Pisonovih besedah poskušali prikazati občinstvu na čim bolj zanimiv način. "Aksiom mojega večera je: kjer je moč oziroma denar, je ljubezen nemogoča. Tam, kjer naj bi bila prisotna ljubezen, pa nimajo ne denarja ne moči," je povzel in poudaril, da gre za zares kompleksno strukturo, ki dejansko ne vsebuje nobenih arij: "Nekateri pravijo, da je ta opera najdaljši recitativ na svetu". Zato je bilo potrebno operne pevce - ki so se v predstavi pevsko zares izkazali (še posebej težke so moške vloge) - pripraviti tudi do solidne dramske igre, kar je režiserju bolj ali manj uspelo, čeprav se seveda ni bilo možno povsem izogniti pridihu patosa. Scenografinja predstave, Petra Veber,

je rekla, da jo je za oblikovanje scene navdihnilo, da gre za glasbo "svinca in železa, ne nekaj lahkotnega". Na oder je postavila moderno, minimalistično, a zelo učinkovito sceno čistih linij iz kovinskih konstrukcij (pomisleke imam edino glede uporabe bleščečega zlatega blaga – ki v začetku predstave predstavlja rensko zlato, saj na trenutke deluje kot "poceni" in preveč enostavna rešitev za takšno hišo, kot je SNG Maribor). Scenografinja je sama oblikovala tudi luči, s katerimi vsekakor zna pričarati pravo atmosfero posameznih prizorišč (reke, podzemlja ali gorske palače bogov). Odlično je zastavila kontrast tople zlatasto-rumenkaste luči, ki je pristona, kjer se nahaja rensko zlato oz. iz njega skovan prstan moči in hladne plave, ob kateri prav občutimo praznino. Zanimivo rešitev je našla tudi za predpisano spremembo telesne oblike bahavega Alberiha (iz škrajte v črvjo in krastačino ter nazaj) – in sicer s pomočjo sprednje in zadnje projekcije vnaprej posnetega videospota na prozorno mrežo, ki nas kar preplavi.

Scenografijo nadvse odlično dopolnjujejo "high society" moderni črni in rdeči kostumi bogov, ki delujejo kot naveličana mafijska družina - razen boginje mladosti Freje (oblečene v romantično, nedolžno belo obleko) ali "drugorazredni", staromodni obleki velikanov v zemeljskih

tonih, ki naznanjajo njuno tesno povezanost z naravo, kot tudi (najbrž) z zlato dobo swinga navdihnjeni modrikasti kostumi "renskih deklet" - večno razposajenih vil, ki naj bi čuvale rensko zlato. Kostumi so delo uspešne modne oblikovalke in kostumografinke Sanje Grcić, ki je rojena v Bosni, a od 90. let živi in ustvarja v Sloveniji.

Naj še dopolnim, da je predstavo dirigiral mlad slovenski dirigent in pianist, Simon Krečič.

Skratka gre za odličen produkt domačih ustvarjalcev, ki so na oder SNG Maribor opero postavili v relativno kratkem času, kar je predstavljalo še dodaten izziv.

SNG Maribor; glasba in libreto: Richard Wagner, dirigent: Simon Krečič, režija: Igor Pison, dramaturgija: Gregor Pompe, slovenski prevod libreto: Benjamin Virc, scenografija in oblikovanje luči: Petra Veber, kostumografija: Sanja Grcić, koreografija: Gaj Žmavc, koncertna mojstrica: Oksana Pečeny Dolenc, nastopajo: Thomas Gazheli, Jaki Jurgec, Bogdan Stopar, Martin Sušnik, Amanda Stojovč, Sabina Cvilak, Zlatomira Nikolova, Jure Počkaj, Dušan Topolovec, Tobias Peschanel, Thomas Stimmel, Andreja Zakonjšek Krt, Valentina Čuden, Jadranka Juras, Lucija Krašovec, Melanija Markovič in plesalci SNG Maribor.

Predstava ogledana 2.2.2017 v SNG Maribor.

Filmi delajo
svet boljši in lepši.
In če je boljši in lepši
svet mogoč,

potem ga moramo
uresničiti.
Skupaj!

PRIJAZNO VABLJENI NA TRADICIONALNE

6. POLETNE FILMSKE VEČERE,

ki bodo v Kulturnem domu v Šoštanju
V SREDO, 30. AVGUSTA 2017, OB 19. URI
in **V ČETRTEK, 31. AVGUSTA 2017, OB 19. URI.**

Spet bomo skupaj in v dobri družbi ob filmih podoživljali in spoznavali zanimivosti iz življenja Šoštanja in Šaleške doline. V bogatem programu boste spet presenečeni nad **posnetki starega Šoštanja**, ki smo jih na novo odkrili v zasebnih arhivih. Spoznali boste pravo **zgodbo kipa Marije**, se navdušili nad novim dokumentarnim filmom in **ljubezensko vojno dramo** ter virtualno popili **drugačno skodelico kave**...

Nit filmskih večerov bodo **stare obrti**: srečali se bomo s kovačem, mlinarjem, pletarjem, čevljarjem in odkrili celo delo **šoštanjske gumbarne**.

Preglejte program, v katerem so razkrite še druge skrivnosti! Zagotovo lahko navduši vse generacije. Zanimivo in veselo bo, zato iskreno upamo, da se vidimo! In pridite s čim večjo družbo!

Prireditve bo povezovala Bojana Planina.
Filmsko gradivo je pripravil Tomo Čonkaš.

VSTOP JE PROST!

Filmske večere omogočajo Občina Šoštanj, Krajevna skupnost Šoštanj
in Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije.

